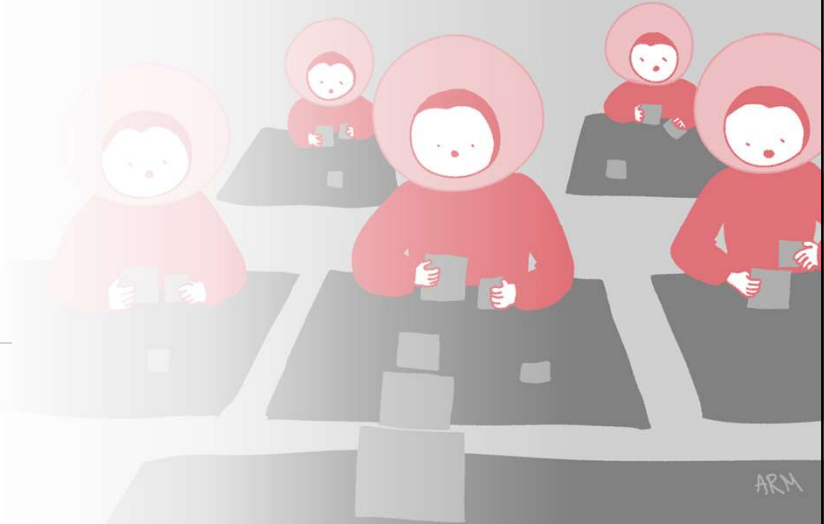

Hannah Arendt Totalitarisme

4 en 5

Petra Bolhuis
Maieutiek 2026

Maieutiek_Totalitarisme_2026

1

De façade en gelaagdheid als techniek

In twee colleges gaan we zien hoe Hitlers systeem gebruik maakt van een verschil tussen de mensen die binnen in de beweging zitten en degenen die er (nog) buiten staan.

- De opzet geeft blijk van een vooruitziende blik: alle naar eigen waarden en inzicht goed functionerende instituties gaan de bestaande vervangen.
- Er is een voortdurend verschil tussen wat gedaan wordt en wat men naar buiten toe opeist als gedragingen afhankelijk van hoe de stemming in het volk wordt ingeschat. Als doel normalisering en het aantrekken van meer mensen.
- Als de macht toeneemt kan er meer i.p.v. minder geweld verwacht worden.

2

Maieutiek_Totalitarisme_2026

2

Wetenschap misbruikt

- Beweging als centraal thema,
- Wetenschap als uitleg, maar niet wetenschappelijk,
- Sociaal darwinisme (Darwin)
- Historisch materialisme (Marx)

3

Maieutiek_Totalitarisme_2026

3

Übermensch en Survival of the fittest (Darwin en Nietzsche)

“Het is betreurenswaardig dat de herinnering aan de meeste mensen doorgaans beperkt blijft tot wat in een paar korte slogans past, ongeacht hoe complex en subtiel hun werk is. Bij Darwin zijn dat 'survival of the fittest' (de soort die het best aan zijn omgeving is aangepast, overleeft) en 'natuurlijke selectie’.

Bij Nietzsche heb je 'der Wille zur Macht' en 'jenseits von Gut und Böse', of zelfs alleen maar 'Übermensch', een term die zo makkelijk kan worden vervormd dat hij eigenlijk alleen maar als karikatuur van de oorspronkelijke betekenis voorkomt.

(...)gekoppeld tot een gedrocht dat meestal sociaal darwinisme werd genoemd. : als Darwin stelt dat die organismen overleven die het beste aan hun omgeving zijn aangepast en als Nietzsche zegt dat alleen dergelijke organismen mogen overleven, en dat concepten als empathie of solidariteit alleen maar voortkomen uit een 'slavenmoraal', dan is het enige natuurlijke en moreel juiste resultaat een ras van sterke, meedogenloze supermensen die alles uitroeien wat zwak is of als zodanig wordt beschouwd.” (zie R. 188)

4

Maieutiek_Totalitarisme_2026

4

Historisch materialisme

Een zichzelf ontplooiende beweging was populair en dat begint bij Hegel. Hij beschrijft een totaliteit (Subjectieve-, Objectieve en Absolute Geest). Deze eenheid gaat zichzelf door dialectische processen ontwikkelen (these-antithese-synthese). En keert dan vol begrip bij zichzelf terug. Zie: *Fenomenologie van de geest*, 1807.

Marx schrijft vervolgens over een noodzakelijke afwikkeling van de geschiedenis gedictieerd door een zich ontwikkelende materialiteit, die bij mensen tot gespannen productieverhoudingen leidt. Deze spanning lost zich op in een – onafwendbare- strijd. De strijd is het voorstadium van de opheffing van deze tegenstelling.

5

Maieutiek_Totalitartisme_2026

5

De misinterpretatie

- Wat in de totalitaire beweging gebeurt is dat de leider zich opwerpt als degene die a.h.w. in de beweging kan kijken. (visionair).
- Daarmee weet hij welke actieve menselijke ingrepen de beloofde heilstoestand eerder laten ontstaan.
- Iedereen moet zich onderwerpen aan de leider, anders sta je in tussen de mensen en hun goede toekomst. Volledige overgave is nodig én wordt afgedwongen. Niet alleen door de leider, maar ook onderling. (sektarisch)

6

Maieutiek_Totalitartisme_2026

6

De beweging als politiek project

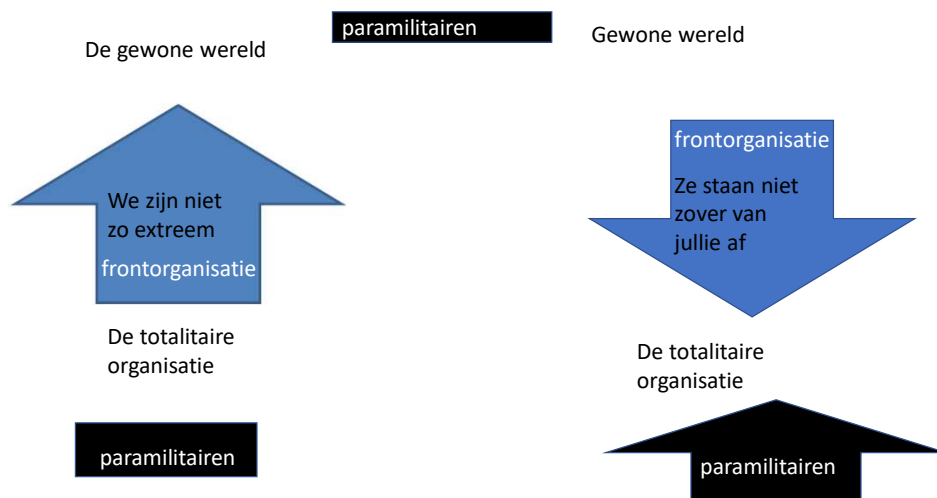
- In de aanloopfase is propaganda nodig om mensen die nog niet aansluiten bij de beweging te betrekken.
- Geweld neemt een bijzondere plaats in: enerzijds is er voortdurend geweld of dreiging daarmee, anderzijds zal de beweging (nog) alles doen om op normale politiek te lijken.
- Propaganda wordt indoctrinatie als de partij aan de macht is. Geweld wordt dan gewoon.
- Drie momenten in deze beweging zal ik eruit lichten:
 - A. De opbouw van de beweging
 - B. De beweging aan de macht
 - C. Waarheidsmanipulatie door de beweging.

Maieutiek_Totalitartisme_2026

7

A-De façadewerking van de gelaagdheid

Maieutiek_Totalitartisme_2026

8

8

De beweging aan de macht

- Propaganda wordt indoctrinatie.
- Ook eigen leden kunnen nu geweld ervaren als ze niet meedoen met wat de leiding zegt of doet. Wat er moet is echter volstrekt onvoorspelbaar. Je moet kunnen voelen wat er verwacht wordt. En begrijpen dat alles (gevraagd) kan (worden), ook het ondenkbare.
- 'Normale mensen weten niet dat alles mogelijk is. (T. 260 en citaat bij begin 'Hst. 1)

9

Maieutiek_Totalitartisme_2026

9

De rol van de leider

- De leider is ten opzichte van de beweging een visionair.
- De beweging zelf is gegeven, noodzakelijk en wetmatig. De beweging kan historisch materialistisch of sociaal darwinistisch van aard zijn.
- De leider doorziet het en grijpt in, opdat de uiteindelijke uitkomst snel en correct tot stand komt. Maar het zal eerst erger worden vóór het beter wordt.
- De leider dwingt absolute gehoorzaamheid af. Tegen de leider zijn is tegen de beweging zijn.

10

Maieutiek_Totalitartisme_2026

10

De eerwereld raakt verstoord

- ‘Eerwereld’ is term van Kwame Anthony Appiah (1954).
- Een eerwereld kent een erecode. Dat is hoe iemand eer krijgt en hoe hij deze kan kwijtraken. Deze erecode wordt door de samenleving en het individu erkent en ervaren in begrippen als trots en schaamte.
- Elke gemeenschap heeft een eerwereld nodig. Als de eerwereld wegvalt verstoord dat de maatschappelijke orde.
- De ontheemde mensen hebben geen eerwereld meer en de partij biedt hen een alternatief. De Abelpapers uit 1934 bevestigen dit. (Bron: *Weimarrepubliek* van P. Dassen, 2023)

11

Maieutiek_Totalitartisme_2026

11

De perverse effecten van de Verlichting

- De meeste mensen leven in een vooruitgangsgeloof dat ze terugblikkend ook kunnen waarnemen. Het patroon is tweeledig:
- 1- De zichtbare en gepresenteerde waarheid moet altijd kritisch in twijfel worden getrokken.
- 2- Wat eerst onvoorstelbaar leek bleek vaak achteraf toch werkelijkheid te worden en beter dan de kritiek eerst dacht. (treinen, telefoon)

Het concept is dat wie niet aansluit bij de partij straks een loser blijkt te zijn. Het afgewezen worden door de gewone man is nu een geuzenpositie. ‘Zij zijn nog niet zo ver.’

12

Maieutiek_Totalitartisme_2026

12

De massa is niet dom, wel wantrouwend

- Vaak wordt de aansluiting bij het fascisme of communisme gezien als dom, maar er zijn veel kritische geesten en intellectuelen die er in meegaan. Het is geen terugval in de Verlichting, maar een keerzijde. Als de waarheid steeds niet is wat je denkt dat het is, hoe weet je dan wat waar is?
- Diegene die aanwijst dat anderen liegen en er een eigen waarheid tegenover zet lijkt 'het te doorzien'. De complotdenkers van nu noemen dat een '*red Pill ervaring*'.

13

Maieutiek_Totalitarisme_2026

13

Waarheid en geweld

- De mensen geloven de partij en tegen de tijd dat ze dat niet meer doen neemt geweld het over.
- De propaganda en de interne structuur worden meer en meer sektarisch. Juist als de partij wint gaat zij niet consolideren zoals een tirannie dat zou doen, maar gaat zij door met de beweging en nu met meer geweld. Dat kan de nu machtige partij zich permitteren.
- Hitler zelf zegt dat hij gekeken heeft naar reclame in Amerika en Arendt legt een link met de maffiastructuur. (130)

14

Maieutiek_Totalitarisme_2026

14

De feiten en het gezond verstand worden losgelaten

- Voor Arendt is common sense (opgevat als gezond verstand) heel belangrijk. In haar laatste werk *Denken* gaat ze hier uitgebreid op in.
- Dat het hier niet werkt, is omdat volgens Arendt gezond verstand een gedeelde werkelijkheid nodig heeft met een zekere voorspelbaarheid en herkenbaarheid.
- De wereld na WOI is onvoorspelbaar. Dan kiezen mensen eerder voor een aansluiting bij een ideologie die consistentie belooft, dan voor de complexe realiteit. 'Zoals iedereen wel weet' verandert daarmee in een herhaling van complottheorieën in plaats van gezond verstand. (T.141)
- De waarheid is al gesneuveld op dat moment dat mensen in de chaos van het naoorlogse Duitsland of het revolutionaire Rusland de factor toeval gaan ontkennen. Liever dan toeval wil men een verklaring die zo omvattend is dat het alle feiten dekt. Er ontstaat een niet realistische consistentie in de werkelijkheidsbeschrijving, waar geen feit tegenop kan.

Maieutiek_Totalitarisme_2026

15

15

Complot denken én denken daarboven te staan

- Iedereen weet dat leugens worden verteld om het gewone volk mee te krijgen. Dus feiten worden verzwegen of gemanipuleerd. Iedereen die er toe doet binnen de beweging weet dat. Kritiek op het eigen verhaal laat dus zien dat je er niet bij hoort, of zelfs een verrader bent.
- 'Wetenschappelijke bewijzen' tonen zogenaamd aan dat de beweging gelijk heeft, maar dat wordt volgens de partij uit de media geweerd. Zij worden genegeerd door het (nep)nieuws van de dominerende elite.
- De superioriteit van de elite van de beweging bestaat eruit dat ze geen bewijzen nodig heeft. Niemand wil een ongelovige Thomas zijn.
- Ben je binnen dan ben je bent uitverkoren – en niet weggezuiverd omdat je aan de theorie voldoet, de theorie moet dus bevestigd worden om jouw status overeind te houden.

16

Maieutiek_Totalitarisme_2026

16